

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 361

Agrobiznes 2014

Rozwój agrobiznesu

**w okresie 10 lat przynależności Polski
do Unii Europejskiej**

Redaktorzy naukowci

Anna Olszańska

Joanna Szymańska

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2014

Redaktor Wydawnictwa: Joanna Świrska-Korlub

Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz

Korektor: Justyna Mroczkowska

Łamanie: Małgorzata Czupryńska

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:

www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,

w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej www.dbc.wroc.pl,

The Central European Journal of Social Sciences and Humanities <http://cejsh.icm.edu.pl>,

The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,

a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się na stronie internetowej Wydawnictwa

www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2014

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-462-2

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk i oprawa:

EXPOL, P. Rybiński, J. Dąbek, sp.j.

ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek

Spis treści

Wstęp	9
Halina Bartkiewicz , Czynniki wpływające na decyzje o obrocie ziemią rolniczą na przykładzie województwa lubuskiego.....	11
Katarzyna Boratyńska , Mechanizm bankructwa wybranego przedsiębiorstwa spożywczego	20
Katarzyna Domańska, Anna Nowak , Konkurencyjność polskiego rolnictwa na rynku Unii Europejskiej	29
Ludosław Drelichowski, Grzegorz Oszućik , Niektóre uwarunkowania rozwoju agrobiznesu w okresie po akcesji Polski do Unii Europejskiej	38
Maciej Dzikuć , Znaczenie wykorzystania współspalania biomasy w produkcji energii elektrycznej w Polsce	48
Maria Golinowska , Tendencje do zmian w nakładach na chemiczną ochronę rolnictwa w Polsce po roku 2004	57
Michał Jasiulewicz , Potencjał agrobiomasy lokalnej podstawą rozwoju biogazowni na przykładzie województwa zachodniopomorskiego	66
Elżbieta Kacperska , Konkurencyjność polskich artykułów rolni-spożywczych na rynku Unii Europejskiej w latach 2004-2012.....	78
Halina Kałuża, Agnieszka Ginter , Innowacje w gospodarstwach rolniczych młodych rolników.....	89
Agnieszka Komor , Zmiany w rozmieszczeniu i specjalizacji regionalnej przemysłu spożywczego w układzie wojewódzkim	99
Jolanta Kondratowicz-Pozorska , Wsparcie rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach 2004-2013 i w perspektywie 2014-2020.....	108
Jerzy Kopiński , Trendy zmian głównych kierunków produkcji zwierzęcej w Polsce w okresie członkostwa w UE	117
Jakub Kraciuk , Znaczenie produktów rolni-spożywczych w polsko-niemieckiej wymianie handlowej	130
Barbara Kutkowska , Rolnictwo dolnośląskie 10 lat po akcesji do Unii Europejskiej	139
Robert Mroczek, Mirosława Tereszczuk , Zmiany w polskim przemyśle mięsny-m po przystąpieniu do Unii Europejskiej.....	152
Wiesław Musiał, Tomasz Wojewodziec , Innowacyjność w zakresie gospodarowania ziemią rolniczą w regionach rozdrobnionych agrarnie.....	162
Grażyna Niewęglowska , Gospodarstwa ekologiczne – szansą czy zagrożeniem dla polskiego rolnictwa?	169

Mirosława Marzena Nowak , Spółdzielczość mleczarska w okresie przynależności Polski do UE	177
Łukasz Popławski , Kierunki wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich w opinii mieszkańców gminy Słupia Jędrzejowska	186
Henryk Runowski , Kształtowanie się dochodów gospodarstw rolnych w Unii Europejskiej	195
Małgorzata Rutkowska-Podolowska , Zielone światło dla zysku – inwestycje ekologiczne	206
Adam Sadowski , Zmiany agrarne w polskim rolnictwie jako efekt przekształceń systemowych	215
Grzegorz Ślusarz, Marek Cierpiał-Wolan , Przeobrażenia strukturalne w rolnictwie Podkarpacia w dekadzie pełnego członkostwa Polski w UE	226
Iwona Szczepaniak , Strategie konkurencji stosowane przez polskich producentów żywności na rynku Unii Europejskiej	238
Elżbieta Jadwiga Szymańska , Zmiany strukturalne na rynku wieprzowiny w Polsce po integracji z Unią Europejską	249
Izabela Wielewska , Zainteresowanie upowszechnieniem inwestycji z zakresu odnawialnych źródeł energii w agrobiznesie	260
Aldona Zawajska , Zjawisko zagrabiania ziemi w kontekście praw własności	269
Dariusz Żmija , Innowacyjność przedsiębiorstw przemysłu spożywczego w Polsce	281
Maria Zuba-Ciszewska, Jan Zuba , Wpływ struktury i cen sprzedanych produktów mleczarskich na efektywność sprzedaży wybranej spółdzielni mleczarskiej w różnych okresach	290

Summaries

Halina Bartkiewicz , Factors influencing decisions on trading agricultural land on the example of the Lubuskie Voivodeship	19
Katarzyna Boratyńska , Mechanism of bankruptcy of selected food industry company	28
Katarzyna Domańska, Anna Nowak , Competitiveness of Polish agriculture on the European Union market	37
Ludosław Drelichowski, Grzegorz Oszućik , Some conditions for the development of agribusiness in the period after the Polish accession to the European Union	46
Maciej Dzikuć , The importance of biomass co-firing in electricity production in Poland	56
Maria Golinowska , Trends in changes of expenditure on chemical plant protection in Poland after 2004	65
Michał Jasiulewicz , Local agri-biomass potential as a basis of the biogas plants development on the example of West Pomeranian Voivodeship	76
Elżbieta Kacperska , Competitiveness of Polish agro-food products on the EU market in the years 2004-2012	88

Halina Kaluża, Agnieszka Ginter , Innovations in agricultural farms of young farmers	98
Agnieszka Komor , Changes in arrangement and regional specialization of food industry in voivodeship system	107
Jolanta Kondratowicz-Pozorska , Support for ecological farms in Poland in 2004-2013 and in the perspective of 2014-2020	116
Jerzy Kopiński , Trends of changes of the main kinds of animal production in Poland in the period of its membership in the UE	128
Jakub Kraciuk , The role of agri-food products in the German-Polish trade..	138
Barbara Kutkowska , Lower Silesian agriculture after 10 years since the accession to the European Union	151
Robert Mroczek, Mirosława Tereszczuk , Changes in the Polish meat industry after the accession to the European Union	160
Wiesław Musiał, Tomasz Wojewodziec , Innovativeness in management of agricultural land in regions with agrarian fragmentation	168
Grażyna Niewęglowska , Organic farms – an opportunity or a threat for Polish agriculture?	176
Mirosława Marzena Nowak , Dairy cooperatives during the Polish membership in the EU	185
Łukasz Popławski , Directions of multifunctional development of rural areas in the opinion of inhabitants of Słupia Jędrzejowska commune	194
Henryk Runowski , Shaping incomes of agricultural farms in the European Union	205
Małgorzata Rutkowska-Podolowska , Green light for profit – environmental investments	214
Adam Sadowski , The agrarian structure changes in Polish agriculture as a result of the systemic transformations	225
Grzegorz Ślusarz, Marek Cierpiał-Wolan , Structural changes in agriculture in Podkarpacie in the decade of Poland's full membership in the European Union	237
Iwona Szczepaniak , Competition strategies used by Polish food producers on the market of the European Union	248
Elżbieta Jadwiga Szymańska , Structural changes in the pigmeat market after Polish integration with the European Union	259
Izabela Wielewska , Interest in popularization of investments in renewable energy sources in agribusiness	268
Aldona Zawojcka , The phenomenon of land-grabbing in the context of property rights	280
Dariusz Żmija , Innovative character of food industry companies in Poland..	289
Maria Zuba-Ciszewska, Jan Zuba , The influence of the structure and prices of sold dairy products on the efficiency of sales of a selected milk cooperative in different periods of time	299

Wiesław Musiał, Tomasz Wojewodziec

Uniwersytet Rolniczy w Krakowie

INNOWACYJNOŚĆ W ZAKRESIE GOSPODAROWANIA ZIEMIĄ ROLNICZĄ W REGIONACH ROZDROBNIONYCH AGRARNIE

Streszczenie: W opracowaniu poruszono zagadnienie innowacyjnego podejścia do gospodarowania ziemią rolniczą w Polsce, a szczególnie na obszarach rozdrobnionych agrarnie. Wychodząc z założenia, że w regionach rozdrobnionych agrarnie, w których ludność miejscowa wykazuje szczególnie duże przywiązanie do własności ziemi, a już nieco mniejsze zainteresowanie jej użytkowaniem, dostrzeżono, że istnieje pilna potrzeba niekonwencjonalnego – innowacyjnego, podejścia do gospodarowania ziemią. W opracowaniu przedstawiono propozycje zagospodarowania ziemi porzuconej, tj. odłogowanej, ale także ziemi ugorowanej. Sposobem poprawy struktury agrarnej mogą być: tworzenie grup rolników (interesariuszy) wydierżawiających ziemię oraz grup dzierżawców ziemi, którzy podejmą się jej zbiorczego dzierżawienia i zagospodarowania. Na wsparcie i popularyzację zasługuje sąsiedzkie scalanie ziemi, wymiana ziemi między rolnikami w celu zachowania zmianowania oraz usługowe przywracanie kultury rolnej na porzuconej ziemi w celu zachowania jej wartości rolniczej i ochrony krajobrazu.

Słowa kluczowe: gospodarstwo rolne, innowacje, struktura agrarna, ziemia, dzierżawa.

DOI: 10.15611/pn.2014.361.16

1. Wstęp

Rolnictwo w Polsce jest działem gospodarki, który uznaje się zwykle za zapóźniony, niedoinwestowany, wymagający przebudowy strukturalnej. Stan rozwoju gospodarstw, a stąd i całego rolnictwa, jest jednak wysoce zróżnicowany regionalnie. W związku z tym, obok gospodarstw zapóźnionych w rozwoju i niedoinwestowanych, istnieje relatywnie duża grupa gospodarstw, które można uznać za konkurencyjne, wysokoprodukcyjne i dochodowe (ok. 200-300 tys.). To one najczęściej stosują w swej praktyce gospodarczej rozwiązania technologiczne i organizacyjne, które można uznać za innowacyjne. Nie oznacza to jednak, że nowych sposobów produkcji i organizacji nie należy poszukiwać i stosować również w odniesieniu do gospodarstw drobnych, o małej powierzchni i niewielkim potencjale gospodarczym.

Wręcz przeciwnie, działania takie są niezbędne, aby zachować rolnictwo i działalność rolniczą na obszarach rozdrobnionych agrarnie, co uzasadniają względy produkcyjne, ekonomiczne, społeczne i ekologiczne.

W opracowaniu podjęto rozważania nad jedną z głównych barier rozwoju rolnictwa w Polsce, za jaką powszechnie uważa się kwestię rozdrobnienia agrarnego. Celem rozważań było wskazanie działań o charakterze innowacyjnym, które mogłyby przyczynić się do poprawy efektywności wykorzystania ziemi pozostającej we władaniu gospodarstw drobnych (< 5 ha UR).

Rozważania szczegółowe dotyczą w głównej mierze podregionów o najbardziej rozdrobnionej strukturze agrarnej, zlokalizowanych w Polsce południowo-wschodniej, dla których zaproponowano rozwiązania o charakterze innowacyjnym w zakresie gospodarki ziemią.

2. Istota innowacji w rolnictwie i gospodarstwach rolnych

Omawiając pojęcie innowacji, należy rozpocząć od definicji Schumpetera [1960], który za innowacje uznaje zmiany polegające na: wprowadzeniu nowych produktów, udoskonaleniu produktów istniejących, zastosowaniu nowych metod lub udoskonalonych metod produkcji, wprowadzeniu nowych sposobów sprzedaży lub zakupów, a także dotyczące ekspansji na nowe rynki, użycia nowych surowców lub półfabrykatów i zmian sposobu organizacji produkcji. H.G. Benett za innowację uznaje każdą myśl, zachowanie lub rzecz, różną pod względem jakościowym, odbiegającą od tego, co było znane dotychczas (za: [Janasz i in. 1993]). Według E.M. Rogera innowacje „to wszystko, co jest postrzegane przez dany podmiot jako nowe, niezależne od faktu obiektywnej nowości” (za: [Stawasz 1999]). Czerniak [2013] natomiast, kontestując te definicje, zwraca uwagę na skalę, a właściwie udział „nowości”, który upoważnia do tego, aby produkt, metoda, technologia czy organizacja procesu mogły być uznane jako oryginalna, nowa i aby zostały uznane za innowacje. Zwraca jednocześnie uwagę, że według tzw. metodologii Oslo nieodłącznym elementem innowacji jest jej wdrażanie do praktyki gospodarczej. W oparciu o to kryterium odróżnia się innowacje od wynalazku, który jest nowością niewdrożoną, niezaoferowaną na rynku i niewłączoną do codziennego funkcjonowania. Odnosząc te definicje do rolnictwa, działalności rolniczej oraz gospodarstw rolnych jako podmiotów produkcyjnych i ekonomicznych, można stwierdzić, że wszystkie obszary obserwacji ujmowane przez Schumpetera mają tu zastosowanie. W szeroko ujmowanym rolnictwie, w tym również w gospodarstwach rolnych, są ciągle duże możliwości wprowadzenia nowych produktów i udoskonalania już istniejących. Można to czynić na wiele sposobów, w tym zwracając więcej uwagi na ich jakość oraz ekologiczny charakter produktów. Dużym polem dla innowacji w rolnictwie pozostaje technologia produkcji, m.in. doskonalenie roślin i zwierząt, poprawa metod uprawy, nawożenia, ochrony, zbioru i przechowywania.

W agrobiznesie nadal istnieją bardzo duże możliwości zastosowania nowych sposobów wprowadzenia produktów na rynek. Niektóre z nich uznajemy za nowe, gdyż zostały przed laty zarzucone, a następnie, zwykle po modyfikacji, są ponownie podejmowane. Innowacyjność innych może wynikać z upowszechniania systemów dystrybucji niestosowanych dotychczas w danym regionie, kraju lub na kontynencie. Innowacje w rolnictwie mogą dotyczyć również wytwarzania nowych surowców lub znalezienia nowego zastosowania dla surowców już istniejących (np. biomasa energetyczna).

Dla nauk ekonomicznych i pokrewnych bardzo istotne są innowacje w sferze organizacji i zarządzania. Innowacje można tu odnieść do gospodarowania poszczególnymi czynnikami produkcji ujmowanymi oddzielnie lub w ujęciu procesowym, tj. organizacji technologii produkcji poszczególnych produktów finalnych roślinnych i zwierzęcych oraz organizacji podmiotu gospodarczego jako całości [Czerniak 2013]. Innowacje byłyby więc procesem, polegającym na kreowaniu i wskazywaniu sposobów wprowadzania nowych pomysłów w życie. Tu właśnie ponownie, po latach bierności, ekonomiści mogą wprowadzać swoje pomysły w zakresie organizacji gospodarstw i przestrzeni produkcyjnej [Karlik 2013]. Można się spodziewać, że w obszarze problemowym dotyczącym organizacji produkcji, gospodarowania zasobami i zarządzania podmiotami gospodarczymi w rolnictwie trudno będzie o przełomowe innowacje, te najczęściej powstają lub są inicjowane poprzez duże przełomy polityczne i gospodarcze związane z głębokimi deregulacjami prawnymi, w których po okresie chaosu tworzy się nowy, a często nawet innowacyjny ład gospodarczy [Christensen 2010]. Niemniej nie ulega wątpliwości, że należy poszukiwać również zmian innowacyjnych mniejszych pod względem zakresu i skali, które są możliwe, a nawet konieczne w rolnictwie rozdrobnionym agrarnie i w gospodarstwach drobnotowarowych.

3. Propozycje narzędzi oddziaływania

W warunkach polskich, a w szczególności na obszarach rozdrobnionych agrarnie gospodarstwa potencjalnie rozwojowe napotykają na bardzo istotne bariery w zakresie możliwości pozyskiwania ziemi rolniczej. Jednocześnie w ich najbliższym otoczeniu wzrasta często areał ziemi porzuconej rolniczo, odłogowanej lub użytkowanej w sposób ekstensywny [Musiał, Sroka 2014]. Sprzyja temu obowiązujący obecnie system podatkowy i ubezpieczeniowy. Rozbudowany interwencjonizm państwowy i WPR sprzyjają petryfikacji dotychczasowej struktury obszarowej gospodarstw, pomimo że w znacznej części gospodarstw drobnych zaawansowane są procesy dezagraryzacji i dezinvestycji [Wojewodziec 2013]. Porzucenie produkcji zwierzęcej, a następnie także skrajna ekstensyfikacja lub zaniechanie produkcji roślinnej, nie zawsze skutkują transferem ziemi do gospodarstw silniejszych ekonomicznie. Powoduje to straty zarówno w skali mikro, jak i na poziomie całych subregionów (koszty zaniechania, koszty utraconych korzyści). Obecnie nie ma wystarczająco

mocnej motywacji, aby rolnicy, a właściwie już byli rolnicy, właściciele ziemi, byli zmuszeni (lub zobowiązani) do zagospodarowania ziemi, której nie użytkują. Instrumentem takim powinien być na nowo skonstruowany podatek rolny, który powinien nakładać wyższe obciążenia dla użytków rolnych nieużytkowanych rolniczo. Nowe rozwiązania podatkowe wraz z uszczelnieniem systemu ubezpieczeniowego stanowią niezbędny warunek wyjściowy skutecznego wprowadzania innowacyjnych rozwiązań w zakresie gospodarowania ziemią [Musiał 2013].

Zagadnienia dezagraryzacji, w tym deproduktywizacji, w bardzo dużym zakresie dotyczą obszarów Polski południowo-wschodniej. Wśród podregionów nie będących aglomeracją miejską najwyższym wskaźnikiem udziału gruntów o złej kulturze rolnej w gospodarstwach rolnych charakteryzowały się podregiony: częstochowski (22,9%), rzeszowski (22,2%) i sosnowiecki (20,1%). Podobnie kształtowała się sytuacja w zakresie udziału gospodarstw bez dochodów z działalności rolniczej w 2010 r. *In minus* wyróżniały się podregiony: sosnowiecki (46,2%), gliwicki (43,5%) oraz częstochowski (41,4%).

Prezentowane wielkości wyraźnie wskazują na konieczność poszukiwania rozwiązań sprzyjających podtrzymaniu działalności rolniczej na obszarach o rozdrobnionym rolnictwie i zachowania ziemi w kulturze rolnej lub przeznaczenia jej na cele pozarolnicze, ale w sposób zamierzony i uzasadniony.

Jako rozwiązania innowacyjne w zakresie gospodarowania ziemią autorzy opracowania proponują: zespołowe oferowanie ziemi do dzierżawy, tworzenie podmiotów dodzierżawiających ziemię, sąsiedzkie scalanie ziemi, sąsiedzka okresowa wymiana gruntów, usługowe podtrzymywanie kultury rolnej.

Zbiorcze – zespołowe, oferowanie ziemi do dzierżawy¹ ma na celu przygotowanie oferty podażowej ziemi, która może być wdzierżawiona w sposób łączny, tj. kilkanaście (kilkadziesiąt) sąsiadujących ze sobą pól tworzących większe enklawy rolne. Rozwiązanie to stosowane powinno być przede wszystkim na obszarach o dużym nasileniu zjawiska odłogowania, gdzie rozdrobnienie działek uniemożliwia organizację racjonalnej ekonomicznej produkcji rolniczej, a często również stanowi barierę dla stosowania nowoczesnych maszyn. Poprzez utworzenie stowarzyszenia lub zespołu osób wdzierżawiających ziemię rolniczą możliwe będzie przywrócenie do produkcji odłogowanych powierzchni oraz przeniesienie obciążeń podatkowych na dzierżawcę, a nawet pozyskiwanie czynszu dzierżawnego wynegocjowanego zbiorczo, np. ułamekowej części dopłat obszarowych. Dzierżawcy natomiast uzyskają możliwość zwiększenia skali produkcji (tzw. korzyści skali), większy dostęp do środków i instrumentów WPR oraz jasne zasady dzierżawy w perspektywie średniookresowej (3-5 lat). Dzierżawcą może być zarówno rolnik indywidualny, jak również inne podmioty gospodarcze.

---

¹ Działania te mogą być również prowadzone w ramach „grup operacyjnych wdzierżawiania (i dodzierżawiania) ziemi”, tj. proponowanych w ramach PROW 2014-2020 grup operacyjnych na rzecz innowacji.

Ciekawym rozwiązaniem wydaje się również tworzenie grup producentów do-dzierżawiających ziemię w celu jej zespołowego (wspólnego) użytkowania. Innowacja ta skierowana jest zwłaszcza do rolników – hodowców zwierząt trawożernych, poszukujących większych arealów ziemi celem prowadzenia na nich zbiorczego wypasu zwierząt trawożernych (owce, bydło opasowe). Takie rozwiązanie powinno znaleźć zastosowanie zwłaszcza na terenach górzystych, na których skala porzucenia użytków zielonych, zwłaszcza pastwisk, jest znaczna. Rozwiązanie takie ułatwiłoby pracę np. bacom, którzy niemal corocznie muszą kolekcjonować pastwiska przydatne do wypasu, tj. prowadzić ich inwentaryzację, negocjować czynsze dzierżawne, inne warunki użytkowania, w tym muszą uzgodnić dojazd, przepędzania zwierząt itd. Godna rozważenia jest propozycja, aby wydzierżawianie i dodzierżawianie zyskało obudowę instytucjonalną w ramach samorządu terytorialnego (np. starostwa powiatu), Izby Rolniczej lub też było koordynowane w ramach działalności Agencji Nieruchomości Rolnej.

Wobec dużego oporu ze strony właścicieli ziemi i ograniczonej skuteczności relatywnie drogiej dotychczasowych rozwiązań w zakresie scalania gruntów (ok. 10 tys. zł/ha) warto rozważyć wsparcie dla innych działań służących poprawie rozłogu gospodarstw. Innowacyjność proponowanego rozwiązania polega na wsparciu organizacyjnym, prawnym i finansowym właścicieli ziemi dokonujących sąsiedzkiej wymiany gruntów, o ile uzgodnią oni zasady i warunki wymiany pól. Rolnicy oczekują nieodpłatnego wykonania pomiarów geodezyjnych oraz pomocy w uregulowaniu kwestii własnościowych (wpisy do ksiąg wieczystych). Scalanie powinno skutkować usprawnieniem działalności gospodarstw oraz ograniczeniem kosztów produkcji. Proces sąsiedzkiego scalania ziemi, zwany przyspieszonym scalaniem ziemi, stosowany jest w rolnictwie bawarskim, gdzie oceniany jest jako relatywnie tani, łatwy i efektywny [Sawicka 2013].

Kolejna innowacja dotycząca gospodarowania ziemią rolniczą pośrednio wynika z wymogów, jakie powinni spełnić rolnicy, aby otrzymać pełną płatność obszarową w ramach nowej WPR 2014-2020. Wśród różnych warunków otrzymania płatności wymienia się m.in. zachowanie wymogów dywersyfikacji upraw, tj. zmianowania roślin, które powinny spełniać gospodarstwa średnie (> 5 ha) i duże (> 30 ha), uprawiając odpowiednio minimum 2 lub 3 rośliny, przy czym maksymalny udział głównej uprawy powinien wynosić nie więcej niż 75%, a drugiej uprawy nie mniej niż 20%. Gospodarstwa te, prowadząc wyspecjalizowaną produkcję roślinną, np. w zakresie produkcji zbóż, kukurydzy, ziemniaków, warzyw itd., mogłyby tworzyć „grupy operacyjne” (przewidziane w nowym PROW) celem wzajemnego użyczenia ziemi do uprawy. Wówczas, przenosząc w danym roku część prowadzonej, wyspecjalizowanej produkcji roślinnej na pole sąsiada, zachowują uprawnienia do płatności z tytułu praktyk rolniczych korzystnych dla klimatu i środowiska [Rozporządzenie 1307/2013...]. Dobrowolna wymiana gruntów jest rozwiązaniem stosowanym w krajach Europy Zachodniej, zwłaszcza w Niemczech i Szwajcarii [Ländische... 2006]. Przeprowadzona jest, gdy zainteresowana jest nią mała liczba

osób, a czasowej (1-, 2-letniej) zamianie podlegają całe pola, stąd też nie jest wymagany nowy ich pomiar. Pochodną tego procesu jest także wzajemna dzierżawa gruntów pomiędzy rolnikami tak, aby każdy z nich dysponował możliwie zwartą powierzchnią (zamiana okresowa bez przenoszenia praw własności).

Problemem mieszkańców wsi, zwłaszcza zlokalizowanych na obszarach cennych przyrodniczo i krajobrazowo, a także w sąsiedztwie zwartej zabudowy mieszkalnej, są porzucone tereny rolnicze oraz inwestycyjne zarośnięte bujnymi bylinami, roślinnością ruderalną, zakrzaczone i zadrzewione. Często tak pozostawione działki stają się ogniskiem rozsiewania chwastów, miejscem tworzenia dzikich wysypisk. Niekorzystnie wpływają na estetykę krajobrazu, tworzą *image* zaniedbania terenu, obniżając cenę sąsiednich nieruchomości, a także utrudniają prowadzenie działalności gospodarczej (np. turystycznej). Działki wycofane z produkcji rolniczej powinny być wówczas zagospodarowane lub wykaszane np. 1-2 razy w roku, zgodnie z zaleceniami lokalnego konserwatora przyrody. Gdy nie może (lub nie chce) dokonać tego ich właściciel, powinny być koszone usługowo poprzez komunalne lub prywatne podmioty gospodarcze, którym powierzy się to zadanie. Usługa ta powinna być wykonywana na koszt właściciela, a zielona masa powinna zostać zagospodarowana na cele energetyczne lub kompost.

4. Podsumowanie

W południowej i południowo-wschodniej części Polski występuje największe rozdrobnienie struktury agrarnej, któremu towarzyszy nasilenie zjawiska dezagraryzacji, zwłaszcza w sferze produkcyjnej i ekonomicznej. W subregionach tych w coraz większym stopniu widoczne są negatywne tendencje w zakresie gospodarowania ziemią, tj. odłogowanie oraz skrajna ekstensyfikacja. Jednocześnie brak jest impulsów do transferu ziemi pomiędzy gospodarstwami. Stosowane obecnie rozwiązania w zakresie polityki rolnej, podatków oraz ubezpieczeń społecznych nie sprzyjają intensyfikacji przemian agrarnych. Lepsze wykorzystanie zasobów ziemi rolniczej na obszarach rozdrobnionych agrarnie wymaga sięgnięcia po nowe, innowacyjne rozwiązania w zakresie wspierania zmian w rolnictwie. Do rozwiązań innowacyjnych zaliczyć można zarysowane w opracowaniu propozycje usprawnień w zakresie wydzierżawiania i dodzierżawiania ziemi, sąsiedzkiego jej scalania, dobrowolnej wymiany gruntów oraz usługowego podtrzymywania kultury rolnej i konserwacji krajobrazu. Proponowane innowacje mają na celu osiągnięcie korzyści ekonomicznych poprzez przywrócenie lub poprawę użytkowania ziemi, wzrost skali produkcji oraz zachowanie uprawnień do pobierania przez rolników transferów finansowych wynikających z WPR. Powinny spowodować także odwrócenie negatywnych tendencji do dezagraryzacji produkcyjnej obszarów wiejskich oraz ułatwić ochronę krajobrazu kulturowego, zwłaszcza w terenach cennych przyrodniczo i krajobrazowo.

Literatura

- Christensen C.M., 2010, *Przełomowe innowacje*, Wydawnictwo Profesjonalne PWN, Warszawa.
- Czerniak J., 2013, *Polityka innowacyjna w Polsce. Analiza i proponowane kierunki zmian*, Wydawnictwo Delfin, Warszawa.
- Karlik M., 2013, *Zarządzanie innowacjami w przedsiębiorstwie, poszukiwanie i realizacja nowatorskich projektów*, TNOiK, Wydawnictwo Poltext, Warszawa.
- Ländliche Entwicklung in Bayern, 2006, Bayerisches Staatsministerium für Landwirtschaft und Forsten, München.
- Musiał W., 2013, *Wyzwania wobec gospodarstw drobnotowarowych w Polsce w aspekcie reformy WPR 2014-2020*, Polska Akademia Nauk, Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju Studia, *Rozwój obszarów wiejskich w Polsce a polityka spójności Unii Europejskiej: stare problemy i nowe wyzwania ze szczególnym uwzględnieniem woj. opolskiego*, tom CLIV, Warszawa.
- Musiał W., Sroka W., 2014, *Stan obecny oraz możliwości zrównoważonego rozwoju obszarów górskich i podgórskich w oparciu o instrumenty polityki rolnej w nowej perspektywie finansowej*, ekspertyza wykonana na zlecenie Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Kraków.
- Sawicka Z., 2013, *Trajektorie rozwoju obszarów wiejskich Bawarii i Małopolski*, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego.
- Schumpeter J.A., 1960, *Teoria rozwoju gospodarczego*, PWN, Warszawa.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1307/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiające przepisy dotyczące płatności bezpośrednich dla rolników na podstawie systemów wsparcia w ramach wspólnej polityki rolnej oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 637/2008 i rozporządzenie Rady (WE) nr 73/2009.
- Wojewodziec T., 2013, *Gospodarstwa rolnicze na progu „epoki nieciągłości”*, Roczn. Nauk. SERiA, t. XV, z. 1, s. 221-224.

INNOVATIVENESS IN MANAGEMENT OF AGRICULTURAL LAND IN REGIONS WITH AGRARIAN FRAGMENTATION

Summary: The paper discusses the issue of an innovative approach to the management of agricultural land in Poland, in particular, on areas characterized by agrarian fragmentation. Factors were enumerated that prevent agrarian transformations, land market liquidity and land concentration. Based on the assumption that in regions characterized by agrarian fragmentation where local population demonstrates particularly strong attachment to land ownership but is slightly less interested in using it, an unconventional (innovative) approach to land management is urgently needed. The paper proposes how to manage the abandoned land (i.e. the land set aside) as well as the land left fallow. Methods of improving the agrarian structure can include: forming groups of farmers (stakeholders) leasing the land and groups of lessees who will lease the land collectively and manage it. The following should be supported: land consolidation by neighbors, land exchange among farmers for the purpose of maintaining crop rotation and services involving farmland restoration on areas with abandoned land as part of efforts to preserve its agricultural value and protect the landscape.

Keywords: lease, farms, innovations, agrarian structure, land.